

PAPER DETAILS

TITLE: BOURDIEU'DA TEMEL KAVRAMLAR VE SIMGESEL SIDDET ANALIZI

AUTHORS: Cemile YILMAZ

PAGES: 161-179

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1202994>

BOURDIEU'DA TEMEL KAVRAMLAR VE SİMGESEL ŞİDDET

ANALİZİ*

Cemile YILMAZ**

ÖZ

Pierre Bourdieu' nun simgesel şiddet kavramı, belirli bir sosyal düzenin içerisine yedirilmiş, toplumun her kesimindeki insanlar için rol ve görev olarak biçilmiş ve sorgulama olmaksızın rıza gösterilen şiddettir. Bu durum aslında herhangi bir fiziksel güce başvurulmadan yaşanılmaktadır. Şiddet ve güç aynı konumdadır. Sadece bu gücü ne şekilde kullanıp hangi tür şiddete dönüştüğü noktasında farklılık göstermektedir. Gündelik hayatın içerisinde alan, habitus, sermaye ve en önemlisi simgesel şiddet kendini göstermektedir. Kendi belirlenimlerini yapısına dâhil olanlara dayatan alan ile alışkanlıklar, yaşam pratikleri gibi etkenlerle var olan habitus ve gücü elinde bulundurun sermayenin kesişim noktası olan sembolik şiddet diğer kavramlarla beraber açıklanarak analizine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bourdieu, Alan, Habitus, Sosyal Sermaye, Simgesel Şiddet.

BOURDIEU'S FUNDAMENTAL CONCEPTS AND ANALYSIS of SYMBOLIC VIOLENCE

ABSTRACT

The symbolic violence concept of Pierre Bourdieu is violence that is embedded within a certain social order, formed as a role and duty for people in every segment of the society, and given consent without questioning. This situation is actually experienced without resorting to any physical force. Violence and power are in the same position. It only differs in how it uses this power and what kind of violence it turns into. Space, habitus, capital and most importantly, symbolic violence, manifests itself in daily life. Possess the habitus and power that exists with the area that imposes its own determinations to those included in its structure, and habits, life practices, and symbolic violence, which is the intersection of capital, is explained along with other concepts and analyzed.

Keywords: Bourdieu, Space, Habitus, Social Capital, Symbolic violence

Atıf Bilgisi: YILMAZ, C. (2020). Bourdieu'da Temel Kavramlar ve Simgesel Şiddet Analizi, *HABITUS Toplumbilim Dergisi*, (1), 161 – 179.

Citation Information: YILMAZ, C. (2020). Bourdieu's Fundamental Concepts and Analysis of Symbolic Violence, *HABITUS Journal of Sociology*, (1), 161 – 179.

Başvuru / Received: 15 Temmuz / July 2020.

Kabul / Accepted: 28 Ağustos / August 2020.

Derleme Makale/Review Article.

GİRİŞ

Değeri Türkiye'de gün geçtikçe daha iyi kavranan fikir insanı Pierre Bourdieu, ortaya koyduğu kavramlarla sosyal bilimler kapsamında yararlanılabilir bir çerçeve meydana getirmiştir. Bourdieu'ya göre sosyolog, yasalar belirlemeye ve bu yasalarla düzeni kavramaya çalışmaktadır. Toplumsal hayat sürekli değişim ve dönüşüm halindedir. Dolayısıyla bu düzenin koşullarını belirlemekte ve bunların ilkeleri üzerine çıkarım yapmaya çalışmaktadır.

* Bu çalışma yazarın 10.07.2020 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümünde sunulan "Kadına Yönelik Simgesel Şiddetin Sınıfsal Kullanımı: Trabzon İli Örneği" başlıklı tezinden üretilmiştir.

** Sosyolog, E-mail: cyilmaz92@hotmail.com, ORCID No: 0000-0002-7125-6957

Bourdieu'ya göre sosyoloji, bir dövüş bir mücadele sporudur. Çünkü tüm dövüş sporlarında olduğu gibi sosyoloji de nefis-i müdafaa için kullanılmaktadır. Dolayısıyla dövüş sporlarında olduğu gibi sosyoloji de, karşı tarafa zarar verebilecek herhangi bir darbeyi yasaklamaktadır.

Bu çalışmada araştırma konusu olarak Pierre Bourdieu'nun önde gelen kavramlarından biri olan simgesel (sembolik) şiddet üzerinde durulmuştur. Bourdieu'nun bu kavramı üzerine çalışılma sebebi ise toplumsal cinsiyet ve şiddetin bütün çeşitleriyle ilintili olmasından kaynaklıdır. Bu minvalde simgesel şiddet kavramı belirlenen toplumsal cinsiyet ve şiddet gibi iki ana konu üzerinden araştırılmaya uygun olduğu düşünülmüştür. Simgesel şiddeti kısıtlayabileceğimiz herhangi bir alan yoktur. Farkında olarak ya da olmayarak günlük yaşamımızın her noktasında maruz bırakmakta ya da maruz bırakılmaktayız. Dolayısıyla geçmişten günümüze hatta günümüzden de geleceğe uzanacak olan şiddet ve toplumsal cinsiyet üzerinden şiddet noktasında bir fikir belirtebilmek adına bu araştırma konusu seçilmiştir.

Sembolik şiddet kavramı, günlük yaşamımızın her noktasına kadar ulaşmış ve etkisinde bırakılana göre şiddet olmayan ama belirli bir rızayla meydana gelen şiddet şeklidir. Herhangi bir bakış, bir mimik ya da fiili olarak küçük bir davranış aslında şiddet olarak görülmeyen ama ardında fazlasıyla şiddet barındıran durumdur, simgesel şiddet.

Mevcut olan hayat döngüsünde güçlüden en zayıfa kadar insanoğlu hukuki açıdan eşittir. Ahlak, hukuk ve din kuralları kişilerin birlikte hayatlarına devam edebilmesi noktasında düzenleme üzerine kurulur. Tüm kurallara karşın şiddet, adam öldürme, terör ve haksızlık gibi birçok durum geçmişten günümüze kadar değişik etki ve düzeylerde varlığını sürdürmektedir. En acısı ise medeniyet geliştikçe fikirler büyüdükçe şiddetin azalacağı yönündeki görüşlerin tersine, şiddet değişik ağırlık ve kapsamlarda tüm dünyaya sirayet etmektedir. Dolayısıyla şiddet, birey ve toplum için evrensel olgu olarak kaçınılmazdır.

Şiddetin şekli her ne olursa olsun sonucu acı vericidir. Gerek fiziksel olsun gerekse psikolojik, bireye etkisi her zaman olumsuzdur. Şiddet, sadece bedensel bütünlüğe verilen zarar değil; her türlü kişisel saldırıdır. Şiddetin çeşitleri, kişinin içerisinde bulunduğu psikolojik, sosyal, kültürel ve buna benzer birçok alana kadar uzanmaktadır. Toplumsal açıdan şiddet, olumsuz bir yargı içerse de bazı kesimler için özendirici olmaktadır. İnsanlar belirli bir noktadan sonra bilinçli ya da bilinçdışı şiddete özenmektedir. Bu durumda toplumun dengesinde bozulmalar meydana gelmektedir ve böylece kişilerin olumsuzluğa doğru yönelmesine sebep olmaktadır.

Şiddetin görüldüğü kadar görünmeyen yönleri de bulunmaktadır. Bu görünmeyen kısımda sembolik şiddet kendini göstermektedir. Sembolik şiddetin uygulandığı insanlar bazen

küçük düşürücü durumlara maruz kalırken bazen de gurur kırıcı durumlar yüzünden kendini ifade edemez hale gelmektedir. Sembolik şiddeti uygulayan kişi ise; bu şiddeti devam ettirerek uygulanan kişi dışındakileri de kendisi gibi -şiddeti meşru kılarak- düşünmeye mecbur bırakmaktadır. Böylece o toplum içerisindeki hâkim düşüncenin dışında kalan da yine sembolik şiddete maruz kalmaktadır. Olağan karşılanan, örtük şekilde gerçekleşen sembolik şiddet normal olarak kendini gösterse de kendi içerisinde şiddeti içermektedir. Çünkü bu şiddet ince detaylarla gerçekleşmekte ve gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla bu duruma maruz kalan kişi(ler) bile bazı durumlarda bunun farkında değildir.

İnsanlar hayatlarına biyolojik yapılarında mevcut olan cinsiyetleriyle başlarlar. Toplumsallaşmayla beraber ayırım yapmaksızın durumu içselleştirerek atfedilen rol ve görevleri üstlenmek zorundadırlar. İçerisinde bulunduğumuz kültür ve sosyalleşme sürecinin bireylerin üstünde denetleme tesiri vardır. Toplumsal cinsiyet, insanları her noktada kuşatan toplumun kişinin biyolojik cinsiyetini sorumlu tuttuğu görev ve roller tesirinde kişiye sunulan yaşamı sürdürmesini sağlayan ve olumsuz bir durumda toplum tarafından doğrulanmasına mani olan kültürel olgudur. Toplumsal bir mevcudiyeti olan birey, yer aldığı kültürün iznini almak ve kültürle zıt duruma gelmeden hayatını devam ettirmeye önem vermektedir.

Toplumumuzda var olan cinsiyet kalıpları insanlar arasında kabul gören kurallar olarak belirlenmiştir ve belirli sınırlarıyla var olmaktadır. Bu minvalde erkek ve kadına farklı farklı roller biçilmektedir. Bu roller nedeniyle bireylerin içerisinde buldukları toplumda ne şekilde davranması gerektiği hususunda kişileri yönlendirmektedir. Sosyal yaşamda bir yer edinebilmek ve bu yaşamdan dışlanmamak için belirlenen kalıplara göre hareket edilmektedir. Böylece toplum içerisinde kabul görülme ve onaylanma durumu gerçekleşmektedir. Aksi takdirde bu kalıplara uymayarak toplum içerisinde kabul görmeme sonucunda başkaldırı gerçekleşmektedir. Bu başkaldırı ise belirlenen kalıp yargılara uyanlar tarafından dışlanmaya sebep olmaktadır. Dışlanan birey bu noktadan sonra şiddetle yüzleşmektedir. Bu şiddet vücut bütünlüğüne saldırı olduğu gibi psikolojik yönden saldırı da olabilmektedir. Daha ötesi ise sembolik şiddete başvurulmaktadır. Yani görünmez bir şiddetle karşıdakini sindirme yoluna gidilmektedir. Gündelik yaşam içerisinde insanlar çoğu kez bu sembolik şiddete maruz kalmaktadır.

Kadın, geçmişten günümüze kadar cinsiyet normları üzerinden, kültürel birikimlerden, gelenek göreneklerden ya da toplumdaki önyargılardan dolayı çeşitli kategorilerde ötekileştirilmiştir. Yüzyıllardır var olan bu mücadelede kadının yeri ev ile sınırlandırılırken, artık bu zoraki durum olumlu sonuçlarını göstererek kadın ev dışı konumunu da elde etmeye başlamıştır. Ataerkil düzenle beraber toplumsal cinsiyet algısı birbirini besler duruma gelmiştir. Buradaki algı erkek ve kadından yapmasını istediği davranışlar ve atfedilen görevlerdir. Bu

davranış ve atfedilen görevler kadın ve erkeğin toplum içerisindeki yerini belirlemede büyük etkiye sahiptir. Var olan ataerkil sistem ise dayatılan bu görev ve davranışların belirlenmesindeki yetkiyi kapsamaktadır. Kadın ya da erkek olsun bireylerin kendilerini özgür ifade etmesi hususunda ataerkil düzen sınırlarını belirlemektedir.

Şiddet, her defasında erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü olarak düşünülmemelidir. Zaman zaman genellenirse de kadının erkek üzerinde şiddet uyguladığı nadir de olsa görülmektedir. Burada önemli nokta bu şiddetin kültür içerisine yerleşip yerleşmediğidir. Toplumda var olan şiddetin hangi koşullarda şiddet kabul edildiği ya da hangi koşullarda şiddet kategorisinde olmadığı noktası önemlidir. Bu durumlarda daha çok bulunan koşullar noktasında seçim yapılmak zorunda kalınmaktadır. Sembolik şiddet daha çok geçmişten günümüze kadar uzanan gelenek ve göreneklerle de varlığını sürdürmektedir. Gerek dünyada olsun gerekse içerisinde yaşadığımız toplumda olsun toplumsal cinsiyet üzerindeki eşitsizlik birçok alanda daha önceki yıllara oranla bir nebze de olsun azaldığı fakat tamamen bitmeyip hala varlığını hissettirdiği görülmektedir.

Bourdieu'nun Temel Kavramları

Pierre Bourdieu'nün, genel olarak üzerinde durduğu ve bunların başında gelen; alan, habitus, sermaye, simgesel şiddet, oyun gibi temel kavramları bulunmaktadır. Burada alan, habitus ve sermaye açıklandıktan sonra simgesel şiddet incelenecektir.

Alan

Alan, “incelenen toplumsal uzayın üstüne bina edilen bir kavram/nesnedir.” (Göker, 2014: 545). Toplum din, ekonomi, siyaset, eğitim gibi birçok kategoride kendilerine göre kurallar, ilkeler ve düzen oluşturma yönelimindedirler. Alan, kesin olarak saptanmış durumları ve belirlenimleri kapsamına girenlere dayatılan güç alanıdır. Sözelimi bilim insanı ünvanına sahip olmak isteyen kişi o alan içerisindeki bilimsel sermayeyi elde etmek ve o süreçteki ve alandaki bilimsel ortamın sistemine, mevcut kurallarına bağlı kalmak zorundadır (Wacquant, 2014b: 63).

Alan, bir yapı olarak ortaya çıkmış ve oluşmuş toplumsal kuvvetlerin kaynağıdır. Yani toplumsal güçlerin toplandığı mekândır. Bu alanda güçlünin bulunduğu gibi ezilen de bulunmaktadır. Oluşturulan bu mevcut durum kalıcı ve devamlı olabilmektedir. Ayrıca alandaki güçlü veya ezilenler buldukları gruplar içerisinde kendi kuvvetlerini muhafaza edebilmek için diğerleriyle mücadele ve rekabet içerisinde dirler (Bourdieu, 1997: 46-47).

Alanda, “koruma, takip etme ve altüst etme” şeklinde üç kategori gerçekleşir. Bunları kısaca betimlersek; “koruma”: hâkimiyetin savunulması, “takip”: yeni dâhil olanların hâkim

olanları takibi ve “altüst etme”: hâkim olanların güçlerinde eksilme ve alt grupların rekabetini kapsamaktadır;

Alanda koruma, takip ve altüst etme stratejileri birbirini izler. Koruma stratejisini, alandaki statülerini devam ettirmek isteyen baskın gruplar uygular. Muhtemel bir değişim, bu grupların sermayenin tanımını, dağıtımını ve yeniden-üretimi konularındaki egemenliklerini kaybetmesine yol açabilir. Bu yüzden, mevcut durumun devam etmesi gerekir. Alandaki hakim failler, değişim gerekiyorsa onun da ancak kendi kontrollerinde gerçekleşmesini isterler. Sürprizlere ve radikal çıkışlara karşı temkinlidirler. Alana yeni girenlerce benimsenen strateji ise takiptir. Bunlar, hakim konumlar elde etmek için uygun fırsatları kollarlar. Bourdieu, alandaki herkesin güç alanında yer almak mücadelesi içinde olduğunu ve yeni girenlerin de bundan beri olmadığını iddia eder. Takip stratejisi, heterodoks heyecanlarla alana yeni girenlerin nasıl da hakim alanın cazibesine kapılıp Ortodoks söyleme (bilinçli ya da değil) kayabileceğinin bir göstergesidir. Altüst etme stratejisi, baskın grupların elindeki sermayede göze en az görünen ve alanın meşruiyetini en esaslı sorgulayan marjinal bir gruba aittir. Ancak bu sorgulama her zaman aynı tempoda gitmeyebilir (Kaya, 2014: 401).

Alanlar, yakın zamanlı algılayış sınırları içerisinde kendilerini belirli konumlara ilişkin oluşturulmuş düzen olarak göstermektedir. Bu konumların nitelikleri, oralarda yer edinen öznelerin tipik özelliklerinden ayrı bir şekilde incelenmelidir. Dolayısıyla alanlara ilişkin genel yasalara vurgu yapmak muhtemeldir. Bu alanlar arasında mutlak kurallar vardır (Bourdieu, 2016: 137).

Bourdieu, alan mefhumunu tanımlarken en bariz özellik olarak, eşitsizlikleri meydana getiren hiyerarşilerin gittikçe artmasına vurgu yapmaktadır. Örnek olarak, sanatın özgürleşmesi durumu, politik ve iktisadi sermaye çeşitlerine karşı sanatsal sermayenin buluşu ve özgürleşmesinin, yani politik ve iktisadi eşitsizliklerden özgür bir şekilde ve o özgürlüğe dönem dönem şekil veren sanatsal eşitsizliklerin meydana gelmesi olarak açıklamaktadır. Aynı durum sosyal bilimlerde de geçerlidir (Büyükokutan, 2014: 39).

Alanın gözden kaçan bir özelliği ise; alanların herhangi biriyle bağlantıya sahip bütün faillerin birleştiği ortak bir nokta ve bu noktada paylaştığı belirli menfaatleri vardır. Bu menfaatler kapsadığı alanın mevcut şartlarıyla ilişkili bütün durumları bünyesinde barındırmaktadır. Bu esas menfaatler, bütün menfaatlerin arkasında nesnel suç ortaklığına neden olmaktadır. Rekabet konusunda, rekabet eden grupların neyin rekabet etmeye değer olduğu noktasında uzlaşmayı sağladıkları hakikatine gereken önem verilmemektedir (Bourdieu, 2016: 138).

Bourdieu' ya göre alanın hiyerarşik şeklinin meydana getirilmesi için fakir- zengin, eski-yeni gibi zıtlıklardan istifade edildiğini belirtmektedir. Her unsurun aslında bulunduğu yeri ve sahip olduğu değeri yine kendi alanındaki diğer unsurların vaziyetine göre biçimlenmektedir. Toplumsal tahakküm ve yasallaştırma bağlantısı, kişisel düşüncelere göre değil, mevcut olan egemen pratiklerin rekabetçisi aykırı pratiklere göre gerçekleşmektedir. Sözgelimi Bourdieu, Fransız kültüründen işçi ve seçkin grup arasındaki hayat standartlarının farklılığını, bu karşıtlığı oluşturarak incelemektedir. Emekçi kesim için daha çok hayatlarını idame ettirecek gereksinimlerini tüketmek önemliyken, seçkin kesim ise gereksinimlerinden ziyade keyfi tüketim kategorisini yeğlemektedir. Bu iki kesimin gereksinimlerinden doğan farklı tüketim tercihleri sonucu aralarında hiyerarşik oluşum kendi kendine meydana gelmektedir (Kaya, 2014: 399-400).

Genel olarak alan, belirli zıtlıklar ve rekabet nesnelere üstünden tanımlanmaktadır. Bu rekabet nesnelere içerik ve çeşit yönünden diğer alanları sahip olduğu rekabet nesnelere ve daha yalın hale getirilmez. Ayrıca mevcut olan rekabet nesnelere değeri bu alan içerisinde olmayan özne yönünden idrak edilmemektedir. Alanın sürdürülebilir halde olabilmesi için bu alana özgü belirlenmiş bazı rekabet nesnelere mevcudiyetiyle oyunun ve rekabetin nesnelere tabiatına yönelik kaideleri bilen ve kabullenen habituslarla çevrilmiş, oyuna dâhil olmaya fazlasıyla gönüllü öznelerin bulunması gerekmektedir (Bourdieu, 2016: 138).

Bourdieu alan mefhumunu oyun kavramıyla açıklamaktadır. İki kavram arasında ortak noktalar olduğu gibi farklar da bulunmaktadır. Alana göre oyunun farkı, belirli bir şuurla oluşturulmamıştır ve belirli kural ve sisteme uymaktadır. Dolayısıyla temel şekilde oyuncuların mücadelelerinin sonucunda galip gelmek veya yenilmek gibi bahis bulunmaktadır. Burada oyuncular ise bahislerine duydukları güveni paylaştıkları müddetçe oyuna ortak olmaktadır. Katılımcılar ise sorgulama mekanizmalarını oyun dışı tutmaktadır ve mücadeleye başlarlar. Oyuncuların ellerinde kartlar bulunmaktadır. Oyunun seyrine göre oyuncularının güçlerinin değişmesi kartların içeriğini belirlemektedir. Bu kartların geçerliliği bulunduğu alana göre değişmektedir. Aslında kartlar, katılımcının sermayesidir ve alan da bu oyunun gerçekleştiği yerdir. Bu sermaye hem güçtür hem de güç için rekabet etmektir. Dolayısıyla oyuncuya hâkimiyet ve var olmayı sağlamaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 82).

Bourdieu, sürdürdüğümüz yaşamımızı oyuna benzetmektedir. Yaşam sadece rekabet alanı değildir, devamlı doğaçlamayı icap etmektedir. Oyuna başlamadan kurallar anlaşılmalıdır. Oyun yalnızca bu kurallardan ibaret değil, oyunun anlayışına ve sürdürülebilmesine de hakim olunmalıdır. Bu kültürel bir anlayıştır. Bir basketbol oyuncusu genel anlamda alanın bilincindedir. Dolayısıyla oyunda gelecek olan bir sonraki adımı fark eder ve ona göre hareket

etmelidir. Burada sadece hamle yapmayı değil, bunun ne zaman yapılmasını önceden bilmek önemlidir (Calhoun, 2014: 78).

Bir dil bilimcinin habitusu, eş zamanlı olarak hem zanaat yönü hem de yöntem, kaynak ve inanç yönünün birleşimidir. Bu nitelikler, bu düzenin tarihi ve düzenin hiyerarşisindeki mevkisinden doğmaktadır. Dolayısıyla bu durum alanın mekanizmasının devamı için ön şartı ve ürünüdür (Bourdieu, 2016: 138).

Alan içerisinde strateji ve rekabettin dışında sınırlar da bulunmaktadır. Alan içerisinde bulunmanın bir karşılığı vardır. Bu karşılık mübalağa edilerek alana erişimi kısıtlanmaya çalışır. Sözelimi edebiyat alanında, bireyin başarılı veya yetenekli bir edebiyatçı olmadığını belirterek, bireyin alan dışında kalması sağlanır. Yetenekli bir edebiyatçı olmak ve o sığata sahip olabilme konusunda mutlak sınırlar belirlenir. Dolayısıyla Bourdieu'nun topluma yönelik düşüncesinde kültürel sistem yerini kültürel alanlara bırakır. Bu alanların da değışmeyen yasaları mevcuttur. Alan, bir kuvvet alanını simgelerken ayrıca bir mücadele alanı olarak var olmaktadır (Doğan, 2014: 76).

Habitus

Habitus, toplum içerisindeki eyleyicilerin, akla uygun olmadan eylemlerini ellerinde var olan teçhizatın performansını maksimuma yükseltecek biçime getirmeden veya kolayı düşünmeden, amaçlarını belirtmeden yani programsız durumlarını ve standartların dışına çıkmadıklarını vurgulamada varsaymak için başvurulan durumdur (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 121).

Yaşamımız içerisinde kültürel oyunlarda bulunmak mutlak şuurla yapılan tercihler değildir. Anlık oyunun içerisinde bulunmak yani tasarlamadan gerçekleştirilen durumdur. Bu minvalde insanlar hayatları boyunca devamlı oyuna katılmış durumdadırlar. Küçük yaştan itibaren büyüklerin rollerine hazırlanılmaktadır. Bu süreç içerisinde insanların beklentisi, meslek sahibi olunması ve belirli kariyere sahip olunmasıdır. Konuşurken, yürürken hatta yemek yerken bile o içine doğulan oyunun düzeninin devamının sağlanması beklenir. Dolayısıyla bu zaman zarfında seçimlerimiz ve davranışlarımız kişiliğimizde özel fiillere dönüşür. Toplumsallaşmanın kuvveti bedensel biçimde, yalın halde kim ve ne şekilde orada bulunduğumuzu etkiler. Kısacası bu durum habitustur (Calhoun, 2014: 103).

Habitus, kelimenin tam anlamıyla, ne tam olarak bireyseldir, ne de davranışları tek başına belirler; buna karşın, eyleyicilerin içinde işleyen *yapılandırıcı bir mekanizmadır*. Bourdieu'ye göre habitus, eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir. Dış yapıların içselleştirilmesinin

ürünü olan habitus, alanın taleplerine aşağı yukarı tutarlı ve sistematik biçimde tepki verir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 27).

Habitus kavramı kişinin karakteristik davranış eğilimleri şeklinde meydana gelmektedir. Kültürel düzenin kendi içerisinde barındırdığı konumlara göre toplumsal bir süreç mevcuttur. Aslında kişi burada toplum içinde var olan düzende statüsüne uyan rolleri gerçekleştirmeyi öğrenmektedir. Habitus kişileri sosyalleşme içerisinde oyuna devam edecek şekilde geliştirmektedir. Başka bir yönde habitus, kurumlarla bedenleri ortak yerde buluşturmaktadır. Yani anatomik olarak kişiyi toplumsallaşmayla bir nevi kurumların hayatta kalabilmesi ve kabullenilmesi yönünde onları canlı tutmayı sağlayan bir terimdir (Calhoun, 2014: 104).

Habitus, çoğunlukla kader olarak düşünülse de aslında değildir. Tarihsel sürecin bir sonucudur ve devamlı yeni tecrübelerle karşılaşan ve sürekli bu tecrübelerle etkileşimde olan aleni bir eğilim düzenidir. Bu düzen kuvvetlidir fakat sallanmaz değildir. Ayrıca kişilerin genelinin en başta habituslarını biçimlendiren vaziyetlere elverişli durumlarla karşı karşıya gelmeye yani eğilimlerini arttıracak tecrübeler görmeye mecburdurlar (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 125-126).

Habitusun var olması ve gelişmesi için iki nokta vardır. Bunlar: içselleştirme ve aşılımadır. Bu iki nokta Calhoun' un açıklamasına göre; Hıristiyanlık âleminde kiliselerinin devamını sağlayabilmek çok uzun geçmişe dayanmaktadır. Kilisenin varlığı altında büyümek, geleneklerini sürdürmek, ibadetlerini belirtilen düzende gerçekleştirmek ve içselleştirmek, bağlı olan kişileri inançlarına alıştırmayı sağlamaktadır. Bu durum habitus içerisinde aşılama noktasıdır. Bu sürecin devamında kişiler kiliseye ayı düzende gitmeye devam etmeleri ise içselleştirme noktasıdır. Bu iki noktanın da gerçekleşmesiyle habitus tamamlanmaktadır (Doğan, 2014: 73-74).

Bourdieu, kişilerin gerçekleştirdiği davranışların var olma sebebi ve dünyanın kişideki dünya bilincinin var olmasını habitus olarak tanımlamaktadır. Temel olarak habitus, toplumun var olma sebebi olarak görülmektedir. Bourdieu, sosyal gerçekliğin var olmasını “alanlarda ve habituslarda”, “eyleyicilerin içinde ve dışında” olarak vurgulamaktadır. “Ayrıca habitus, ürünü olduğu bir toplumsal dünyayla ilişkiye girdiğinde sudaki balık gibidir: Suyun ağırlığını hissetmez ve etrafındaki dünyayı çok doğal sayar.” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 118).

İnsanların sosyal dünyanın yapılarını özümstedikleri ve tercihlerini, tutumlarını, davranışlarını, beğenilerini yönlendiren süreçler bulunmaktadır. Bu bilinçsel oluşumlar ortak kültürel ilerleyişi paylaşan insanların bunu içselleştirmesiyle oluşmaktadır. Toplumsal eyleyicilerin sahip oldukları geçmişleri vardır ve kişisel tarihin bir sonucudur. Ayrıca bir eğitim

sürecine tabiidir ve ortak bir tarihe sahip oldukları için bilinç, algı, anlayış yapıları gibi sosyal bütünün sonucu olduğundan habitus önemlidir (Bourdieu ve Chartier, 2014: 61-62).

Bourdieu'ya göre habitustan bahsetmek, kişisel olanın hem de öznelin bile toplumsal ve ortak düzenin meydana gelmesi demektir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 116).

Habitus, aslında maddi varoluş koşullarının dayattığı belirlenimlerin tüm etkilerini üretici bir ilkenin kökensel olarak sentetik birliğinde toplar (ki bunun etkinliği zamanda ilerlendiği ölçüde, önceden maruz kalınan şekillenme ve bilgilenme eyleminin bıraktığı etkiye daha da bağımlı hale gelir). Habitus bedene işlemiş sınıftır (cinsiyet veya yaş gibi toplumsal olarak şekillendirilmiş iyelikleri içinde barındıran) ve kuşaklar arası ya da kuşak içi tüm yer değiştirmelerde, zamanın belli bir anında nesnelleştirilmiş sınıftan (iyelikler, vasıflar, vb. biçiminde) ürünü olduğu ve yeniden gündeme getirildiği koşullarda az ya da çok farklılaşan maddi varoluş koşullarını, gündeme geldiği farklı bir hali de devam ettirmesiyle ayrılır -etkileri bakımından-. Varoluşları boyunca eyleyiciler üzerinde etki eden belirlenimler bir sistem oluşturur; bu sistem içinde global hacmi ve yapısı bakımından belirlenen, sahip olunan sermaye ve üretim ilişkileri bağıntılı konumu gibi etmenler baskın ağırlığa sahiptir (meslek ve örneğin çalışma koşullarının, iş ortamının tesiri gibi meslekle bağlantılı bütün belirlenimlerle saptanan) (Bourdieu, 2015a: 634-635).

Habitus bir noktada kader olarak vurgulansa da aslında değildir. Devamlı olarak tecrübeye bağımlı şekilde olan net bir eğilim düzenidir ve aynı tecrübelerle devamı sağlanmaktadır. Deneyim ve tecrübeler habitusu destekler konumdadır. Kişilerin oluşturdukları tecrübelerini destekleyen daha önceki deneyimleri de vardır. Bunlar habitusu oluşturmaktadır. Dolayısıyla habitus, mevcut durumla bağlantılı şekilde üretim sağlamaktadır. Habitus, bir yay niteliğindedir fakat bir kullanıcıya gereksinim vardır (Bourdieu ve Chartier, 2014: 66).

Sermaye

Bourdieu'ya göre sermaye, toplumsal ve kültürel bağlarda kullanılan enerji olarak tasvir edilmektedir. Sermaye ve alan kavramları birbirlerine bağlıdır. Eyleyicilerin toplumsallaşma sürecinde elde ettikleri nitelikler ve eğitim, din, konuşma şekilleri gibi yatkınlıklar ayrıca bunlarının tümünün başka eyleyicilerle ilişkileri içerisinde değişim yoluyla sermayenin tekrar üretilip mevcut sirkülasyona koyulduğu ortamda değer bulan toplumsal ilişkilerdir (Göker, 2014: 278).

Bourdieu, kavramları içerisinde alanı açıklarken sermayeden yardım almaktadır. Sermaye şekillerindeki değişim ve dönüşüm bağlantıları ve bazı nüanslar bu kavram için önemli noktalar. Sermaye, değişik alanlardaki rekabetlerin galibiyetleri sonucunda elde edilen

hususî kaynak çeşitleri ve elde edilen kaynakların değişim ve dönüşümünü gerçekleştiren sermaye çeşitleri vardır. Bourdieu, sermayeyi üç başlığa ayırmaktadır. Bunlar; kültürel sermaye, ekonomik sermaye ve sosyal sermayedir. Bourdieu bu sermaye türlerinin üçünü de bir örnekte açıklamaktadır. İşinde başarıya ulaşmış herhangi bir avukat, bu durumu ailesinin yaşam standartlarını arttırmak ve çocukları açısından fırsatlara dönüştürmek yönünde kullanabilmektedir. Bu tip insanların böyle yapabilmeleri için girişim alanlarına özel sermayeyi farklı sermaye çeşitlerine dönüştürmeleri gerekmektedir. Ailelerin maddî gelirleri ekonomik sermayedir. Bunun dışında çocuklarını büyütmek ve evlilik yönündeki planlamalarla ilişki ağlarını geliştirmek sosyal sermayeyle ilişkilidir. Ayrıca böylelikle saygınlıklarını da arttırmaları kültürel sermayeyle ilişkilidir. Genel olarak bu tür birikim her nesilde tekrar üretilmektedir (Calhoun, 2014: 106).

Sermaye denilince akla ekonomi kavramı gelse de Bourdieu için sermaye sadece ekonomik değildir. Aslında ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye birbirini destekler durumdadır. Bu sermaye çeşitleri içerisinde en önemli ve özel olan kültürel sermayedir. Bu kültürel sermaye, içerisinde bulunan aile ve bulunan mevkii de kapsamaktadır. Kültürel birikime sahip, iyi bir eğitimde bulunmuş ve ekonomik gücü sağlamış birey yine aynı kültürel sermayeden faydalanarak sosyal ve ekonomik sermayesini belirli oranda arttıracaktır.

Bourdieu sermayeyi, hepsinin farklı eylem alanıyla bağlantı ortamında farklı şekiller kazanabilecek biçimde belirtmektedir. Kişilerin sahip olmak için çabaladıkları mal ve birikimin kaynak olduğunu, bunların anlamlarını değişik alanları oluşturan kültürel ilişkilerden sağladıkları için toplumsal olduklarını ayrıca sermayenin birikimi rekabetinin bazen durumun hepsini kapsar olduğunu belirtir. Sermayenin yeniden meydana gelmesi yönündeki çaba mühim ve değişik sermaye dönüştürme şekillerine bağlıdır (Calhoun, 2014: 107).

Ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye çeşitleri bulunduğu duruma göre değişiklik gösterir. Bu sermaye çeşitleri tüm alanlarda geçerlidir fakat bazı alanlarda meydana gelen duruma göre bir veya birkaçı öne çıkmaktadır. Sözelimi entegral konusunda bilgi sahibi olmak, o bilgiyi yani sermayenin kullanılabilir alanın olması noktasında önemlidir. Herhangi bir sermaye çeşidinin herhangi bir alanda mücadele ve bu mücadele yolunda mücadele edilebilecek bir şey olarak, eyleyicisine nüfuz kurma imkânı sağlamaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 82).

Bourdieu sınıflar arasındaki çatışmayı açıklayabilmek için çatışma alanları belirler. Bu alanlar mevkiler arası ilişkilerden oluşur ve güce göre şekillenirler. Bu gücün dağılımı da sermayelerin dağılımına göre değişir. Sermayeler ekonomik, toplumsal, kültürel (ve ilerleyen aşamada simgesel) olmak üzere 3(+1) farklı başlıkta ele alınırlar. Öz olarak ekonomik sermaye, ekonomik kaynaklar anlamına gelir.

Toplumsal sermaye, toplum içerisindeki ilişkiler bütünüdür. Kültürel sermaye ise eğitim yoluyla öğrenilmiş tüm kabulleri, davranış kalıplarını, kısacası toplumun özünü içerir. Simgesel sermaye; her sermayenin içerisinde görülebilecek, sahip olunan simgesel değerler bütünüdür. Diğer sermaye tiplerinin herhangi birinin, algı kategorileriyle kavrandığında büründüğü biçimdir. Bir toplumda ekonomik çıkarlar (illusio) önemli konuma gelmişken, bir diğer toplumda kültürel çıkarlar önem kazanabilir. Bu durum simgesel sermayenin, şiddete dönüşmesi noktasında da farklılıklar doğurur; yani simgesel şiddetin boyutunu da belirler. Tüm bu dinamikler aracılığıyla şekillenen sistemin yeniden üretimini sağlayan dinamik ise habitustur (Özsöz, 2009: 22).

Ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin toplumsal etkileşimdeki rolü oldukça fazladır. Örnek olarak, belirli bir alanda ekonomik sermaye ya da kültürel sermayeye sahip ailelerde dünyaya gelen kişilerle ekonomik ya da kültürel sermayesi olmayan ailede dünyaya gelen kişilerin mukayese edildiğinde sermayelerin ehemmiyeti ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerinden biri öğretmen olan bir kişinin, ebeveynlerinden biri öğretmen olmayan kişinin farkı kolaylıkla fark edilebilir. Ebeveyni öğretmen olan kişinin öğretmenleriyle geliştirdiği ilişki ile ebeveyni öğretmen olmayan kişinin öğretmenleriyle ilişkisi arasında avantaj farkı bulunmaktadır. İlişkisi zayıf olan kişi bu alandaki kültürel sermayeyi kazanmak için harcadığı zaman içerisinde eşitsizlik meydana gelmektedir. Bu gibi eşitsizlikler ekonomik alanda da meydana gelmektedir. Örnek olarak, ticaret içerisinde ekonomik sermayeye sahip ailenin bir üyesiyle ticaret içerisinde yer almak için çabalayan ve sermayesi daha az olan bir kişi arasında mücadelede eşitsizlik mevcuttur. Bu örnekler içerisinde görüldüğü gibi kültürel ve ekonomik sermayenin hâkimiyet oluşturmadaki rolü değişik değerleri içerisinde barındırmaktadır (Aydın, 2014: 15).

Fransa örneğinde, toplumsal uzamı oluşturmak için, dağılımı toplumsal uzamın yapısını belirleyen farklı sermaye türlerini dikkate almak gerekli ve yeterliydi. Bu durumda, ekonomik ve kültürel sermayenin çok önemli bir ağırlığının olmasından dolayı, toplumsal uzam üç temel boyut doğrultusunda düzenlenir: birinci boyutta, eyleyiciler, tüm türleri kapsayan toplam sermayelerine göre dağılır; ikincisinde, bu sermayenin yapısına, yani ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin toplam malvarlıkları içindeki payına göre; üçüncüsünde ise, sermayelerinin zaman içinde hacim ve yapı açısından evrimine göre. Toplumsal uzamdaki konumların uzamıyla, o yerlere sahip olanların elverişliliklerinin (ya da habitus'lerinin) uzamı, bir de elverişlilikler aracılığıyla tavır almaların uzamı arasında kurulan denklik nedeniyle, bu model uygun bir sınıflandırma ilkesi olarak iş görür: toplumsal uzamın bölgelerini ayırarak üretebileceğimiz sınıflar, yalnızca varlık koşulları açısından

değil, aynı zamanda da kültürel pratikleri, tüketimleri, siyasal kanaatleri, vb. açısından da olabildiğince türdeş eyleyicileri bir araya toplar (Bourdieu, 1995: 32).

Bourdieu için ekonomik sermaye sadece mutlak bir zenginlik şeklinde bulunmaz. İçerisinde bulunulan toplumun kültürüyle ve var olunan zamanda süregelen bir değişim mevcuttur. Kültürel ve sosyal sermaye ise sembolik sermayeyi de kapsamaktadır. Kültürel sermaye, ellerinde bulunan kendiliğinden meşru yaptırımlara sahip bir sermaye şekli olarak düşünülmektedir. Sosyal sermaye ise, sahip olunan ve bulunulan ortamdan elde edilen ilişkiler sonucu gerçekleşen sermaye biçimidir. Sembolik sermaye, bütün sermaye türlerinin elde ettikleri ek bir sermaye biçimi şeklindedir (Bourdieu, 2015b: 233).

Bourdieu'nun Bakış Açısıyla Simgesel (Sembolik) Şiddet

Simgesel şiddet, muhtemel en yalın biçimde anlatmak gerekirse, toplumdaki eyleyici yani toplumun kendisi üzerinde kendi suç paydaşlığıyla gerçekleştirilen şiddet şeklidir. Bu yöntem tehlikeyi içinde barındırabilmektedir. Çünkü iktidarda bulunanların alt sınıflardan gelip veya gelmediği ayrıca harcanan kesimin zorunda bırakıldığı bu duruma istekli olup veya olmadığı gibi problemler her zaman mevcuttur. Toplumsal eyleyiciler yani durumun bilincinde olan eyleyiciler, kesin olarak belirlenenlere bağlı oldukları halde bile bu belirlenenleri oluşturdukları miktarda kendilerini belirleyen üretimine yardımcı olan eyleyicilerdir. Gerçekleştirilen tahakküm genellikle belirleyenlerle onları meydana getiren algı grupları arasındaki uyumla oluşmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 167).

Toplumsal baskı ve zorlamaya karşı, toplumsal yöntemle ve toplum adına tatbik edilen baskıya karşı kendini müdafaa etmek için gereken sembolik silahların olması kültürel bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla simgesel baskıya karşı savunma silahlarının genelleştirilmesi gerekmektedir. Toplumun ve siyasal kültürün genel açıklamaları, zoraki şekilde kültüre dâhil edilmelidir (Bourdieu, 1996: 12-13).

Simgesel şiddet, Bourdieu'nun nezdinde toplumun her noktasında yaşanan durumları ortak paydada buluşturan en duru tanım, “şiddetin görünmez ve kibar formu”dur (Türk, 2014: 613).

Simgesel şiddet, daha uysal ve hafif sömürü bağlantılarını içermektedir. Bu şiddetin devamını sağlayabilmek için bu etkenler kullanılmaktadır. Bunlar, kendilerine bağlı olanları suçu oluşturan partnerleriyle bir arada bulunan ilişki içerisinde barındırmaktadır. Belirli bir baskı altında olan hayranlık ve sevgisiyle kendilerinin sömürülmesine fırsat vermektedirler. Hâkimiyet altındaki bireylerin yaşam alanlarını meydana getiren oluşumlarla hâkimiyet bağlantılarının yapısı arasındaki ilişki simgesel şiddete dayandırılan noktadır (Bourdieu, 1995: 198).

Simgesel şiddet, belli bedellerle ve bazı şartlarla polisiye ve politik şiddet şeklinden daha etkili fonksiyonları içerisinde barındırır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 165). Sembolik şiddet, “Kendi kurbanları için bile görünmez olan, bilgi ve iletişimin salt simgesel yöntemleri aracılığıyla - ya da daha açık bir deyişle, duygusal, sınırsız, ya da tanıma ve tanımama yoluyla işleyen duyarsızlaştırıcı ve yumuşak bir şiddet türü.” (Bocquet, 1989’dan aktaran: Köse, 2004: 57).

Simgesel şiddet, aracısız bir biçimde bedenlerin üstünde ve rastgele de olsa bir fiziksel güç olmadan gerçekleştirilen kuvvet şeklidir ama bu kuvvet kişilerin içlerinde gizli bulunan yatkinliklarından da yardım alarak gerçekleşmektedir. Bu yatkinliklardan yardım almak aslında çok az bir tetiklemeyle gerçekleşmektedir. Bu eylem, üstü kapalı bir şekilde simgesel biçimde oluşturulmuş fiziksel dünyada, eylemin hissetmeksizin kabullenilmesiyle ve tahakkümün oluşumlarıyla donatılmış etkileşimlerle geniş bir zamanda meydana geldiği için daha güçlüdür (Bourdieu, 2015c: 54-55).

Bourdieu simgesel şiddette, bireylerin silahın kuvvetinden değil, aslında hatalı anlamının gücünden kötü sonuç almalarını vurgulamaktadır. En etkili simgesel şiddet şekilleri, fakir, üşengeçlerin ya da muhacirlerin açgözlü olarak nitelendirilmesi gibi küçük bir etiketleme meselesi değildir. Bourdieu’ya göre, öğrenciler böylelikle değişik fikir yöntemleri, değişik toplumsal sermaye çeşitleri ve değişik kültürel ve sosyal değerleri alt ya da üst şeklinde gruplandırmayı öğrenirler. Bireylerin ilerleyen süreçlerde hususi gruplaştırmaya karşı çıkmaları genel olarak dünyayı hiyerarşik şekilde anlamaya karşı olmalarından daha basittir. Yalnız, tüm dünyadaki toplumsal nesnelere belirli bir düzende sıralama durumu değildir. Bu durum aslında hususi ve kültürel şekilde meydana getirilmiş bir kavrayış şeklidir (Calhoun, 2014: 119).

Bourdieu, “Televizyon Üzerine” isimli eserinde sembolik şiddetin bir noktasına açıklık getirmeye çalışmıştır. Belirli bir yayına çıkılması aslında kişinin kendi özerkliğinden vazgeçmesidir. Bu özerklikte katılımcının süresinin kısıtlanması, ortaya konulan konunun sınırlandırılması ve o konunun dayatılması gibi kurallar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu noktada televizyon, simgesel şiddetin bilhassa kötü şekilde kullanılmasına sebep olan bir mekanizmadır. Böylece simgesel şiddetin üretiminin devamını sağlamakla birlikte ona maruz kalanlarla maruz bırakanların suç ortaklığıyla ve bu iki zümrenin de bu şiddeti uyguladıklarını veya maruz kaldıklarını farkında olmadan gerçekleştirilen şiddettir (Bourdieu, 1997: 21).

Simgesel şiddet, kendi içinde bile belli olmayan, iletişim ve bilginin yalnızca sembolik teknikleri yoluyla veya daha belirgin bir tanımlamayla bilmek ve bilmemek, tasdikli veya tasdiksiz yöntemle ilerleyen tepkisizleştirici ve bir noktada hafif bir şiddet şeklidir. Kendi saf içeriğinde spiritüel bir şiddet şekli olan simgesel şiddet, görünmeyen bir erk teşkilatlanmasının sebep olduğu şiddettir. Sözelimi televizyonda yer alan spikerin belirli bir güce hükmedebilir

hale gelmesini sağlayan mefhum bu şiddet şeklidir. Nitekim bu kendine has olan şiddet şekli, alenen bir şiddet şeklinde söylenirse de, kendi içerisinde otorite ve hâkimiyet fikrini destekleyen ve yasal olduğuna ikna olmuş fikre varmaktadır. Dolayısıyla spikerin hâkimiyetinin onaylanması konuklar üzerinde otoritesinin kabul edilmesini göstermektedir. Spikerin konu akışını istediği şekilde devam ettirmesi ve verilecek konu dâhil kendinin belirlemesi ve bu konunun hudutlarının belirlenmesi mevcut olan bu simgesel şiddetin pratikte bütün şartları sağladığını göstermektedir. Temelde ise spikerin simgesel şiddet öznesi, içerisinde bulunduğu alanda kendi erk mevkisinin tezahürüdür (Köse, 2004: 162).

Kişinin toplumsal ve kültürel pratiklerini ürettiği ve içerisinde bulunulan habitusta ayrıştırıcı tatbikler de bulunmaktadır. Hayatın genel olarak her noktasına sirayet etmiş olan simgesel şiddet, sözgelimi bir patronun seçtiği spor türüyle bir işçinin seçtiği spor türü veya patronun yediği yemek türüyle işçinin yediği yemek türü arasında ince nüanslar bulunmaktadır. Bu ayrımlar yerine göre itibarlı veya itici olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla aslında yaşamı içerisindeki bu durum tercihlerimizde bile olsa simgesel şiddeti temsil etmektedir (Bourdieu, 1995: 23).

Bourdieu, var olan tüm kurum ve kuruluşların, kapitalist düzen ve devletlerin de dâhil uygulayabileceklerinden çok daha fazlasını vaat etme yöneliminde olduklarını dile getirmektedir. Aslında bu durum toplumun ortak yararı için çalışılıyor şeklinde sunulsa da, temelde toplumsal eşitlikten yeniden üretilmektedir. Daha bağımsız ve varlıklı bir hayat bekleyenler için esin kaynağı olabilir ama dayattıkları sınırlılık ve uyguladıkları şiddetle toplumdaki insanlara hayal kırıklığı yaşatırlar (Calhoun, 2014: 86).

Yanlış temsil ve yanlış bilinçlilik nosyonlarının işleyiş dinamiğine benzer şekilde burada da sınıf veya grupların üzerindeki tahakkümün gizlenmesi meselesi kendisini göstermektedir. Bourdieu, sembolik şiddetin bir nevi “sihir teorisi” gibi işlediğini iddia ederek, sembolik şiddet teorisinin bir inanç üretimi teorisine dayandığını altını çizmektedir. Sembolik şiddetin etkilerinden birisi de, iktidarın karizmaya, bir sihre, bir cazibeye dönüştürülmesidir (Türk, 2014: 613).

Simgesel şiddete başkaldırı düşünüldüğünden daha zordur. Aslında bu durum soluduğumuz hava gibi her an içimizde bulunmaktadır. Dolayısıyla şiddetin ağırlığının farkında olunmaz ve bundan kurtulmak da zordur. Günümüz toplumlarında bu şiddet şekli görünmez ve yumuşak bir biçimde uygulanmaktadır (Bourdieu ve Eagleton, 2013: 404-405).

Eğitim sistemi üzerinden gerçekleşen pedagojik davranışlar da objektif açıdan bakıldığında bir simgesel şiddettir. Toplumun ve kültürün oluşmasında grup ve sınıflar arasındaki güç bağlantıları isteğe bağlı dayatma ve bilinçaltına yerleştirme şeklinde devam

ederek eğitim yoluyla görünmez bir şiddet uygulanabilmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 36).

Sembolik şiddet, hükmedilenin hükmedene (dolayısıyla da tahakküme) göstermemelik edemediği bağıllık aracılığıyla kurulur; yani onu düşünürken ve kendini düşünürken (ya da daha iyisi, onunla olan ilişkisini düşünürken) elindeki tek araçlar onunla ortaklaşa sahip olduğu tanıma araçları olduğunda, (nihayetinde bunlar da tahakküm ilişkisinin cisimleşmiş biçimleri olduklarından dolayı ilişkiyi de doğalmış gibi gösterirler). Başka bir anlatımla, kendini algılamada ve anlamada, ya da hükmedenleri algılamada ve anlamada başvurduğu şemalar da (yüksek/alçak, eril/dişil, beyaz/siyah, vb.) kendi toplumsal varlığının da bir ürünü olduğu (ve böylelikle de doğallaşmış olan) sınıflandırmaların somutlaşmalarının ürünüdür (Bourdieu, 2015c: 50).

Bourdieu, “Eril Tahakküm” eserinde sembolik şiddetin “sembolik” kavramına şöyle vurgu yamaktadır;

“Sembolik” lafı en yaygın anlamlarıyla algılandığında, sembolik şiddete vurgu yapılarak fiziksel şiddetin rolünün hiçleştirilmeye ve dövülen, tecavüze uğrayan, sömürülen kadınların varlığının unutulmaya çalışıldığı, daha kötüsü, erkeklerin bu şiddet suçundan aklanmak istendiği düşünülebilir. Çok açık ki amaç kesinlikle bu değil. “Sembolik”, gerçek ve fiili olanın karşıtı olarak anlaşıldığında ise, sembolik şiddetin baştan aşağı “manevi” bir şiddet olduğu ve gerçek birtakım etkilerinin olmadığı zannediliyor. Uzun yıllardır kurmaya çalıştığım sembolik mallar ekonomisi, tam da bunu, ilkel bir maddeciliğe dayanan bu naif ayrımı yıkmayı amaçlar ve tahakküm ilişkilerinin öznel deneyiminin nesnellliğini kuram içerisinde bir yere koyar. Bir başka yanlış anlama burada bulgusal [heurist/c] işlevlerini göstermeye gayret ettiğim etnolojik göndermelere ilişkindir: etnolojinin, bilimsellik yoluyla, “ebedi diş” (ya da eril) mitini oluşturmak, daha fenası, değişmez ve ölümsüz gibi tasvir etmek yoluyla eril tahakküm yapışım ebedileştirmek için başvurulan bir yöntem olduğundan kuşkulaniyor. Oysa ki, tahakküm yapılarının tarihsellikten azade olduklarını öne sürmekten çok uzak bir şekilde, bu yapıların, tekil eyleyicilerin (örneğin erkeklerin fiziksel şiddet ve sembolik şiddet yoluyla yaptığı gibi) ve kurumların (aileler, Kilise, Okul, Devlet) katkıda bulunduğu *sonu gelmeyen (yani tarihsel) bir yeniden üretim emeğinin ürünü* olduğunu kanıtlamaya çalışıyorum (Bourdieu, 2015c: 50).

Simgesel şiddeti hâkimiyeti sonucunda elinde tutan bütün iktidarlar, yasal bir biçimde tabanındaki güç bağlantılarını saklayarak, aslında bunları dayatan ve zorunda bırakan

hâkimiyetin simgesel özellikteki gücünü şiddetle birleştirmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 34).

SONUÇ

Bourdieu'ya göre, bireylerin var oldukları dünyada etkileşime geçtikleri yani görme ve bölme ilkeleri aslında bütün insanların zihniyet yapısını belirleyen durumdur. Dolayısıyla toplumsal yapıyı meydana getiren yine insanların zihniyet yapısıdır. Buradaki toplumsal nesnel bölünmeleri yani toplumsal dünyayı tasarlamaktadır. Toplumsal oluşumlar kendiliğinden değişim ve dönüşüme başlamaz. Bu durumun gerçekleşmesi için zihindeki temsilin dönüşümü gerekmektedir.

Bourdieu, Durkheim'dan esinlenmesine rağmen ayrıldığı nokta da bulunmaktadır. Bu sınıflandırma sistemi yani kadın ve erkek arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak bireyleri ve grupları buldukları alanda, meydana getirdikleri çatışmalarda olduğu kadar gündelik yaşamın sabit etkileşimlerinde de karşı karşıya getiren bir mücadele noktasıdır.

Bourdieu'ya göre alan ve habitus ilişki yumağı halinde var olmaktadır. Alan tarihsel ve nesnel ilişkilerin tümünü oluşturmaktadır. Alan hem fiziksel bir mekândır hem de burada bir tarihsel arka plandır. Alanın kendisi aslında örgütlü bir varlıktır. Bu, içerisindeki her koordinat potansiyel kuvvetin bir yönünü ortaya koymaktadır ve bu durum aslında tesadüfi değildir.

Habitus ise; bireylerin bedenlerine zihinsel algı, beğeni ve eylem şemaları biçiminde konulmuş tarihsel ilişkilerin tümüdür. Her alan bir kuvvet, bir güç alanıdır. Toplumsal konumlarla toplumsal yatkınlıklar habitus arasındaki ilişkiler maddi ve simgesel güç odakları tarafından kısıtlanır ve hiyerarşik hale bürünür.

Sermaye ekseninde; alan içerisinde failler eşitsiz birtakım kaynaklara sahip olmaktadır. Bu eşitsiz kaynak dağılımı üzerinden failler arasında farklı mahiyetlerde rekabet, ittifak ve tahakküm ilişkileri kurulabiliyor. Dolayısıyla sermaye, bir alana katılan failerin stratejilerini biçimlendiren enerjidir.

İnsanlar doğdukları, büyüdükları kültürün algısıyla meydana gelen kurallara göre yaşamlarını şekillendirmektedir. Geçmişten beri var olan gelenek ve göreneklerimizle şekil alan bu alanı kişinin doğumundan itibaren fark etmeden öğrenmesine neden olur. Öğrenilen yapı bireyin habitusunun oluşmasına yardımcı olmaktadır. Geleneğin, kuralların veya sistemin sebebini ya da neden öyle olduğu noktasını düşünmeden sorgusuz kabul yoluyla durum içselleştirilmektedir. Bu durum bireyin toplum içerisindeki eylemleri ile toplumda bulunduğu alan arasında bağ kurmasına yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan bu kurallar ve sorgusuz kabul Bourdieu'nun ortaya koyduğu sembolik şiddeti içermektedir. Toplum içerisinde var olan rol ve görevleri kabul etmeyip bunların dışında hareket eden kişi, o toplumdaki bireyler tarafından

Kabul görmemekte ve toplum dışına itilmektedir. Dolayısıyla bu dışlanma hareketiyle kişi sembolik şiddeti yaşamış olur.

Sembolik şiddet, hayatımızın hemen hemen her noktasında kendini gösteren ve sürekli karşılaştığımız şiddetin bir türüdür. Sembolik şiddet toplumla ve toplumda yaşanan olay ve olgularla iç içedir. Bu kavram, birçok konuda uygulandığı gibi toplumsal cinsiyet üzerinden de oldukça fazla uygulanmaktadır. Günümüzde şiddet, gerek ülkemiz içerisinde gerekse dünya ölçeğinde önemli bir sorun konumundadır. İnsanoğlu varoluşundan itibaren şiddetin bütün türlerini yaşamaktadır. Şiddet mefhumunun bu kadar yaygın bir şekilde var olması ve bunun toplumsal düzeni etkisi içerisine alması bütün insanlığı etkilemektedir.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri yine o toplum içerisinde yaratılmakta ve yaşatılmaktadır. Bireyler bu ilişkilere doğumdan itibaren maruz kaldığı için benimsemeleri kolaylaşmaktadır. Böylece birey bu ilişki şeklini yargısız kabul etmektedir. Aslında bu ilişkilerle birey fark etmeden şiddet uygulamaktadır ya da şiddete maruz kalmaktadır. Temel olarak simgesel şiddet de budur; gizli, nazik ve farkında olunmamasıdır. Bunun yanı sıra son dönemlerde toplumsal cinsiyet noktasında kadına yönelik şiddet artmaktadır. Bu şiddet türü fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik şiddetin yanı sıra bir de sembolik şiddeti içerisinde barındırmaktadır. Bütün şiddet türleri, içerisinde sembolik şiddeti bulundurmaktadır. Sembolik şiddet ise tek başına şiddet olarak görülmeden de etkisini devam ettirebilmektedir.

Sembolik şiddet, temelinde belirlenmiş bir güç altında bu gücü kabullenmekle ve içselleştirmekle başlamaktadır. Bir adım ötesinde ise bu şiddetin normalleştirilmesi gelmektedir. Normalleştirilen sembolik şiddet devamında tekrardan şiddetin meydana gelmesine yol açmaktadır. Kişi bu güç altında farkında olmadan içselleştirdiği ve normal olarak kabul ettiği sembolik şiddeti hayatının her alanında uygular hale gelmektedir. Kişi bu durumu normal olarak kabul ettiğinden dolayı artık şiddet olarak görmemekte ve bu şiddet kısmı gizli kalmaktadır. Böylece bu durum toplum içerisinde bireylerin yaşamlarını sınırlarla belirlemektedir. Bu noktada kadın uygulanan sembolik şiddet altında bu sembollerini kabullenmektedir ve yaşamı boyunca sorgulamadan belirlenen kalıp içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Kabullenilen sembollerin üretimi toplumsal açıdan gelenek göreneklerden, kültürden, eğitimden, ekonomiden, dinden ve bunun gibi birçok kurum yoluyla tekrarlanarak kadınlara toplum içerisinde belirlenen, kadın olmayı öğreten toplumsal tahakküm şeklidir.

İçerisinde bulunduğumuz coğrafya geçmişten günümüze kadar ataerkil sistem yapısını bünyesinde barındırmıştır. Bu sistemi yaşayan toplumlarda erkek kadından daha fazla itibar görmektedir. Mevcut sistem içerisinde kadınlar sembolik şiddete maruz kalmaktadır fakat cinsiyet rollerinin eşitlikçi yaklaşıma yönelik bakış açısında eğitim düzeyinin artmasıyla beraber bu şiddetin etkisi azalmaktadır. Toplum tarafından günlük yaşamda erkek ve kadına

geleneksel olarak yüklenen roller ve görevler vardır. Buradaki önemli nokta kadının kendisine yüklenen cinsiyet rol ve görevler içerisinde sembolik şiddetten etkilenme durumudur.

Sonuç olarak içerisinde yaşadığımız toplum simgesel şiddeti oluşturulmuş sosyal düzen içerisinde insanın var olduğu hemen her noktaya yedirilmiş ve toplumun geneline sirayet eden rol ve görevler şeklinde yüklenmiştir. Genel olarak etki ettiği kişiye göre sembolik şiddet sorgulanır ya da sorgulanmaz durumdadır. Dolayısıyla toplum içerisindeki insanların geneli sembolik şiddetti yaşamaktadır fakat yer aldığı habitusundan dolayı hissedilme düzeyi değişkenlik göstermektedir.

KAYNAKÇA

Aydın, Özgür (2014), **Pierre Bourdieu Düşünümselliğinde Devlet ve Simgesel Şiddet**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bourdieu, Pierre (1995), **Pratik Nedenler**, (Çev. Hülya Tufan), Kesit Yayıncılık, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (1996), **Toplumbilim Sorunları**, (Çev. Işık Ergüden), Kesit Yayıncılık, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (1997), **Televizyon Üzerine**, (Çev. Turhan Ilgaz), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (2015a), **Ayırım**, (Çev. Derya Fırat ve Günce Berkkurt), Heretik Yayınları, Ankara.

Bourdieu, Pierre (2015b), **Devlet Üzerine**, (Çev. Aslı Sümer), İletişim Yayıncılık, İstanbul.

Bourdieu, Pierre (2015c), **Eril Tahakküm**, (Çev. Bediz Yılmaz), Bağlam Yayınları, İstanbul.

Bourdieu, Pierre ve Chartier, Roger (2014), **Sosyolog ve Tarihçi**, (Çev. Zuhul Karaca), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.

Bourdieu, Pierre ve Eagleton, Terry (2013), “Bir Röportaj: Doxa (Kanaat) ve Sıradan Yaşam” **İdeolojiyi Haritalamak**, (Çev. Sibel Kibar), Dipnot Yayınları, Ankara.

Bourdieu, Pierre ve Passeron, Jean-Claude (2015), **Yeniden Üretim**, Levent Ünsaldı vd. (Der.), Heretik Yayınları, Ankara.

Bourdieu, Pierre ve Wacquant, Loic (2003), **Düşünümsel Bir Sosyoloji için Cevaplar**, (Çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul.

Büyükokutan, Barış (2014), “Amerikan Sosyoloğu Olarak Pierre Bourdieu”, **Cogito**, 76(Bahar), 35-41.

Calhoun, Craig (2014), “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”, Güney Çeğin vd. (Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (77-129), İletişim Yayınları, İstanbul.

Doğan, Görkem Gülay (2014), **Gezi Parkı Eylemleri Örneğinde Sembolik Şiddete İlişkin Medyatik Temsil**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göker, Emrah (2014), “Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?”, Güney Çeğin vd.(Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (277-302), İletişim Yayınları, İstanbul.

Kaya, Ali (2014), “Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı”, Güney Çeğin vd.(Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (397-419), İletişim Yayınları, İstanbul.

Köse, Hüseyin (2004), **Bourdieu Medyaya Karşı**, Papirüs Yayınevi, İstanbul.

Özsöz, Cihat (2009), **Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Simgesel Şiddet**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk, H. Bahadır (2014), ” “Sihirden Nefret Eden Bir İlizyonist”: Bourdieu, Gelenek ve İdeoloji”, Güney Çeğin vd. (Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (605- 626), İletişim Yayınları, İstanbul.

Wacquant, Loic (2014b), “Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”, Güney Çeğin vd. (Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (53-76), İletişim Yayınları, İstanbul.